

Hatay İlinde Meyve Fidanı Üreten İşletmelerin Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri

Nuran Tapkı^{1*}, Faruk Emeksiz², Erdal Dağıstan³

¹Mustafa Kemal Üniversitesi, Tarımsal Araştırmalar ve Uygulamalar Merkezi, 31034 Hatay, Türkiye

²Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 01330 Adana, Türkiye

³Mustafa Kemal Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 31034 Hatay, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 05 Haziran 2015
Kabul 18 Haziran 2015
Çevrimiçi baskı, ISSN: 2148-127X

Anahtar Kelimeler:

Meyve fidanı
Sektör yapısı
Sorunları
Çözüm yolları

* Sorumlu Yazar:

E-mail: ntapki@hotmail.com

Ö Z E T

Bu çalışmada, Hatay İlinde meyve fidancılığı sektörünün yapısı ve sorunları ortaya konulmuş, çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Bu çalışma, 92 meyve fidancılığı işletmesinde tam sayım yöntemi ile yürütülmüştür. İşletmelerde aile nüfusunun %51,15'ini ilköğretim mezunları oluştururken, üniversite mezunlarının oranı %8,62 düzeyinde kalmıştır. İşletmelerde ziraat mühendisi istihdam etme oranı %2,18'dir. İşletmecilerin %64,05'i fidancılığı baba mesleği olarak yaparken, %3,37'si fidancılık eğitimi alarak bu mesleğe başlamışlardır. İşletmelerde potansiyel aile işgücü ortalama 4,22 Erkek İşgücü Birimidir (EİB). Aile işgücünün %50,71'i aktif durumdadır. İşletmelerde kullanılan toplam Erkek İşgücünün (EİG) %88,48'i fidan üretiminde, %5,32'si diğer tarım faaliyetlerinde ve %5,22'si ise tarım dışı işlerde değerlendirilmektedir. İşletmelerin ortalama toplam arazi genişliği 25,74 dekar olup, bunun 12 dekarını fidan üretim arazisi oluşturmuştur. Fidan arazilerinin %74,58'i mülk, %25,42'si de kira durumdadır. İşletmelerin ortalama işletme sermayeleri ise 229.308 TL olarak hesaplanmıştır. Bölgede işletmelerin en fazla karşılaştıkları sorunlar ise; girdi fiyatları yüksekliği, birliğe üyelik için bürokratik işlemlerin çok olması, destek miktarının yetersiz olması, kalifiye eleman bulmada karşılaşılan zorluklar ile bölgede görülen hastalıklardır. Sonuç olarak, meyve fidanı üretim kapasitenin artırılması önerilmektedir. Araştırma sonuçları, işletmelerin fidan üretim kapasitelerini artırmaları ve sorunların çözümün kolaylaştırmak için bir organizasyon altında birleşmeleri gerektiğini göstermektedir.

Turkish Journal Of Agriculture - Food Science And Technology, 3(7): 588-594, 2015

The Structure, Problems and Solutions of Fruit Sapling Producing Enterprises in Hatay Province

ARTICLE INFO

Article history:

Received 05 June 2015
Accepted 18 June 2015
Available online, ISSN: 2148-127X

Keywords:

Fruit sapling
Structure
Problems
Solutions

ABSTRACT

In this study, examined the structure and problems of fruit sapling producing enterprises and offers solutions in The Hatay Province. The data were obtained from 92 enterprises by the method of full count and face to face with producers. Of the 51.15% population in creating family business primary school graduates, the proportion of university graduates remained at 8.62%. The rate of agricultural engineer employment in the businesses is 2.18%. While 64.05% of the enterprisers the father's profession, this profession began taking 3.37's% of nursery education. Average potential family labour is the 4.22 male labour forces in enterprises. The family labour utilization rate was calculated as 50.71%. Of the 88.48% in fruit sapling businesses, 5.32's% in other agricultural productions and 5.22's% in non-agricultural jobs of total used men workforce. The businesses have average total land size of 25.74 acres which it has established 12 acres of fruit sapling production land. While 74.58% of the total fruit sapling land is property, 25.42's% is for rent situation. The operating capital is calculated as the average of 229.308 TL. The most common species of fruit sapling production were citrus (46.20%) and olive trees (35.29%). The problems faced by most of the farms in the region were high input prices, excessive bureaucratic procedures preventing memberships into the union, an inadequate amount of support provided by the state, production-threatening diseases of plants and difficulties in finding qualified staff in the region. The results show that enterprises need to increase their production capacity, to unite under one organization to facilitate the resolution of problems.

* Corresponding Author:

E-mail: ntapki@hotmail.com

Giriş

Ülkemizin sahip olduğu iklim özellikleri ve toprak yapısı, pek çok meyve türünün yetiştirilmesine olanak sağlamaktadır. Son yıllarda artan ihracat, ticari amaçlı meyve tesislerinin yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır. Pazar istekleri doğrultusunda bölge şartlarına uyum sağlamış standart aşılı anaçlardan elde edilen sağlıklı fidanlar ile kurulan meyve bahçeleri, yüksek verimli ve kaliteli ürün güvencesinin ilk basamağını oluşturmaktadır. Özellikle, kaynağı ve cinsi belli olmayan fidanlarla kurulan tesislerde ileriki yıllarda verim ve kalite yönünden önemli sorunlarla karşılaşmaktadır (Ergun ve ark., 2000).

Türkiye’de standartlara uygun modern meyve fidanı üretimi, ilk olarak 1930’lu yıllarda kamu kuruluşlarında başlamıştır. Daha sonraları “Üretim İstasyonları” kurulmuş, kalite ve kantitede sağlanan olumlu gelişmeler ile fidancılığımız bugünkü düzeye ulaşmıştır. Uzun süren tartışmaların ardından yürürlüğe giren Tohumculuk Kanunu’nun getirdiği en önemli yenilik, tohumluk üretimi ve ticareti yapan gerçek ve tüzel kişilerin alt birlikler, bunların da Türkiye Tohumcular Birliği’ni oluşturarak örgütlenmelerini öngörmesidir. Bu kanunun 6. Maddesi uyarınca 3 Temmuz 2009 tarihli ve 27277 sayılı resmi gazetede yayımlanan “Meyve/Asma Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlanması Yönetmeliği” bu alandaki en yeni yasal düzenlemedir (Söylemezoğlu ve ark., 2010).

Kamu sektörünün fidan üretiminden büyük ölçüde çekilmesinden sonra son yıllarda özellikle yerli sertifikalı fidan kullanımına yönelik destekleme uygulamalarına önem verilmesi, özel sektör işletmelerinin üretim değerlerinde önemli sayılabilecek artışlar sağlanmasına karşın, ülkemiz fidancılığında devam eden plansız ve dağınık yapılaşma, üretim ve kalite yönüyle istikrarsız ve yetersiz bir tabloya neden olmaktadır. Bunun başlıca nedeni, uygulamanın başlangıcından günümüze 18 yıl geçmesine rağmen ülkemizde gerçek bir fidan sertifikasyonu sisteminin kurulamamasıdır. Mevcut sertifikasyon uygulaması, fidan üretiminin kayıt altına alınması ve hemen tümüyle standart kategoride üretilen fidanların sertifikalı olarak kabul edilmesi şeklinde işlemektedir (Söylemezoğlu ve ark., 2010).

Türkiye’de meyve fidanı üretiminde önemli bir yere sahip olan Hatay ili, Türkiye’nin subtropik meyve fidanlarının %35,29’unu, turuncgil fidanlarının %46,20’sini, tropik meyve fidanının %0,77’sini, sert çekirdekli meyve fidanlarının %6,47’sini, sert kabuklu meyve fidanlarının %9,21’ini ve yumuşak çekirdekli meyve fidanlarının da %2,06’sını üretmektedir (Anonim, 2013a). Bu çalışmada, Türkiye’de meyve fidanı üretiminde önemli bir yere sahip olan Hatay İli meyve fidancılığı sektörünün yapısı ve sorunlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, bu sorunların çözümüne yönelik bazı öneriler de sunulmuştur.

Materyal ve Yöntem

Bu araştırmanın ana materyalini, Hatay ilinde meyve fidanı üretimi yapan işletmelerden bireysel görüşme yöntemiyle elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Araştırmanın ikincil verileri ise, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Hatay İl Müdürlüğü, T.C. Kalkınma Bakanlığı, TÜİK ve FAO gibi ulusal ve

uluslararası kurumlar ile daha önceden hazırlanmış kitap, makale, araştırma raporları vb. yayınlardan elde edilmiştir. Bireysel görüşmeler Şubat-Temmuz 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırma bölgesinde T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Hatay İl Müdürlüğü kayıtlarından yararlanılarak, meyve fidanı üreten tarım işletmeleri tespit edilmiştir. Hatay ilinde faaliyet gösteren 92 işletmeden tam sayım yöntemi ile veri toplanmıştır. İşletmelerle bireysel olarak görüşülmüştür. İşletmelerin gruplandırılmasında üretilen fidan miktarı esas alınmıştır. Buna göre 1-50.000 adet fidan üreten işletmeler 1. (26 adet), 50.001-100.000 adet fidan üreten işletmeler 2. (36 adet) ve 100.000’den daha fazla fidan üreten işletmeler ise 3. (30 adet) grup tarım işletmesi olarak tanımlanmıştır.

Tarımsal işletmelerden elde edilen bilgiler bilgisayara girilmeden önce kontrol edilmiş ve gerekli hesaplamalar yapılmıştır. Daha sonra bilgisayara girilen birincil veriler Excel 2010 ve SPSS 16.0 istatistik yazılımları kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen 92 işletmeden elde edilen sonuçlar işletmeler kapasitelerine göre gruplara ayrılarak çizelgelere aktarılmıştır. Ele alınan işletmelerin analizinde ilk olarak işletmecilerin sosyo-ekonomik yapıları içinde nüfus, işgücü, arazi ve sermaye varlıkları incelenmiştir. Ayrıca işletme sahiplerinin eğitim seviyesi ve deneyim süreleri değerlendirilmiştir.

İncelenen tarım işletmelerinin sahip olduğu sermayenin fonksiyonlarına göre sınıflandırma şekli esas alınmıştır (Açıl, 1980). İşletmelerde sermayenin fonksiyonlarına göre yapılan ayrımında işletme bilançolarının aktifini; çiftlik sermayesi ve işletme sermayesi gibi iki ana sermaye grubu oluşturmuştur.

Toprak, arazi ıslahı, bina ve bitki varlıkları çiftlik sermayesini oluştururken, alet-makine, hayvan varlığı, malzeme ve mühimmat ile para mevcudu ve alacaklarda işletme sermayesini oluşturmuştur. İşletmelerde sermaye unsurlarının değerleri yılsonu itibarıyla ve işletme sahiplerinin beyanına dayalı olarak belirlenmiştir.

Toprak sermayesi araştırma bölgesinde geçerli olan alım satım değerleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Kiralanan arazilerde de aynı yöntem kullanılmıştır. Bitki sermayesinin belirlenmesi esnasında da bölgedeki satış fiyatları ve üretici görüşleri dikkate alınmıştır. Para sermayesi, işletmecilerin nakit para varlıkları ve alacakları toplamından oluşmakta ve işletme sahiplerinin beyanına dayanmaktadır.

İncelenen işletmelerde aile işgücü potansiyelinin belirlenmesinde Erkek İşgücü Birimi (EİB) esas alınmış ve Çizelge 1’de gösterilen katsayılardan yararlanılarak hesaplanmıştır (Açıl, 1980). Araştırmada aile işgücü potansiyeli hesabında kullanılan, bölgede bir yılda çalışılabilir gün sayısı belirlenirken daha önce farklı bölgelerde, farklı zamanlarda tarımsal işletme düzeyinde yürütülen araştırma bulguları dikkate alınmıştır. Buna göre, genel anlamda ova köylerde 300 gün çalışılabileceği birçok araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur (Açıl, 1980). Bu nedenle, araştırmanın yürütüldüğü bölgenin coğrafi özelliği ve dolayısıyla tarımsal üretim deseni açısından, bölgede tarımsal işlerde çalışılabilir gün sayısı 300 gün olarak kabul edilmiştir.

Çizelge 1 Erkek işgücü birimi hesaplamada kullanılan katsayılar*

Yaş grupları	Erkek	Kadın
0-6	-	-
7-14	0,50	0,50
15-49	1,00	0,75
50 +	0,75	0,50

*Açıl, 1980

Bulgular ve Tartışma

İşletmelerde Nüfus, İşgücü Varlığı ve Eğitim Durumu

Araştırma kapsamında incelenen işletmelerde nüfus ve işgücü kullanımına ilişkin çeşitli göstergelere yer verilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak işletmelerde ortalama aile genişliği, nüfusun cinsiyet, yaş ve eğitim durumu ele alınmıştır. İşgücü kapsamında ise işletmelerde potansiyel aile işgücü kullanımı erkek iş birimi (EİB) ve erkek iş günü cinsinden hesaplanmıştır.

Ulusların ekonomik, siyasi ve sosyal yaşamında nüfusun nitelik ve nicelik bakımından durumu önemli bir rol oynamaktadır (Açıl, 1956). Nüfusun üretim faaliyetlerinin temel unsurlarından birisi olan işin (emeğin) kaynağını oluşturması konuyu daha önemli bir hale getirmektedir. Bu nedenlerle nüfusun, sosyal ve ekonomik özelliklerinin incelenmesi önem taşımaktadır (Gül, 2005). İşletmeler ortalamasında aile nüfusunun % 55,39'unu erkek, %44,41'ini de kadın nüfus oluşturmaktadır. Gerek erkek ve gerekse kadın nüfusu bakımından işletme grupları arasında çok büyük farklılık gözlenmemiştir.

İşletmeler ortalamasında aile nüfusunun %12,25'i 0-6 yaş grubunda, %19,12'si 7-14 yaş grubunda, %48,04'ü 15-49 yaş grubunda ve %20,59'da 50 ve daha yukarı yaş grubunu oluşturmaktadır. Üçüncü grup işletmelerde 15-49 yaş grubu ile 50 ve daha yukarı yaş grubu, diğer grup işletmelerden daha yüksek oranda olup, bu değerler sırasıyla; %57,25 ve 23,08 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen verilere bakıldığında işletmelerde aile nüfusunun genç bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Fidancılık faaliyeti için gerekli olan işgücünün iş yoğunluğunun olduğu dönemlerde aile işgücü tarafından karşılanabileceği anlaşılmaktadır.

İşletmelerde aile eğitim durumu değerlendirildiğinde %9,77'sinin okuma yazma bilmediği; okuma yazma bilenler arasında ise ilköğretim mezunlarının çoğunlukta olduğu (%51,15) belirlenmiştir. Türkiye ortalamasına göre 15 ve üzeri yaş okuma yazma bilmeyenlerin oranı %5,08 olup (Anonim, 2013b) incelenen işletmelerde bu oranın daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Aile nüfusunun %51,15'inin ilköğretim mezunu %30,46'sı lise mezunu ve %8,62'sinin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Gruplar itibarıyla işletmeler büyüdükçe ilköğretim mezunlarının oranında azalma görülürken üniversite mezunlarının oranında artış görülmüştür.

İşletme Sahiplerinin Yaşı, Deneyim Süreleri ve Eğitim Durumu

İşletme sahiplerinin ortalama yaşı 48,68 ve fidan yetiştiriciliğinde ortalama deneyim süreleri ise 15,70 yıl olarak belirlenmiştir. İşletme gruplarına bakıldığında gruplar arasında deneyim sürelerinin birbirine yakın olduğu görülmüştür.

İşletme sahiplerinin önemli bir bölümü ilköğretim mezunu seviyesinde oldukları, bununla birlikte

%14,13'ünün okuma yazma bilmediği ve %5,43'ünün ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Üçüncü grup işletmelerde üniversite mezunlarının oranının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşletme sahiplerinin meslekleri incelendiğinde işletmecilerin %96,73'ünün çiftçilikle uğraştığı, fakat meyve fidancılığı konusunda ise daha uzman oldukları gözlenmiştir. Mesleği ziraat mühendisi olan işletme sahibi oranı %2,18 iken, avukat olanların oranı %1,09'dur. İşletmecilerin %64,05'i fidancılık mesleğini baba mesleği olarak devam ettirirken, fidancılık eğitimi alarak faaliyette bulunanların oranı %3,37'dir. Bu oran, oldukça düşük düzeydedir.

İşletmelerin İşgücü Varlığı ve Geçici İşçi Kullanım Durumları

Tarım işletmelerinde işgücünün asıl kaynağını, işletmeci ve aile bireyleri oluşturmaktadır. Bazı dönemlerde iş yoğunluğunun artması sebebiyle daha fazla sayıda işgücüne ve farklı nitelikteki elemanlara ihtiyaç duyulabilmektedir. İncelenen işletmelerdeki mevcut aile işgücü, sürekli hastalık, eğitim ve askerlik görevi gibi nedenlerle işletmede çalışmayanlar dikkate alınarak nüfusun cinsiyet ve yaş gruplarına göre Erkek İşgücü Birimi (EİB) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 2). Buna göre işletmelerde potansiyel aile işgücü miktarı ortalama 4,22 EİB'dir. İşletme gruplarında bu değer sırasıyla; 4,12; 4,34 ve 4,17 olarak belirlenmiştir. İşletmelerde potansiyel aile işgücünün %50,71'i kullanılırken %49,29'u atıl durumda kalmaktadır. Bu sonuç, işletmelerin iyi bir iş bölümü ve işgücü planlaması yaptıklarında atıl işgücünü değerlendirebileceklerini ve gelişme sağlayacaklarını göstermektedir.

İşletmelerde aile işgücünün üretim faaliyetlerine göre EİG biriminden kullanım durumu ve oransal dağılımı Çizelge 3'te belirtilmiştir. Buna göre işletmeler ortalamasında kullanılan toplam 810,40 EİG'in 717,02'si fidan üretim faaliyetinde (%88,48), 43,15 EİG (%5,32) diğer tarımsal üretim faaliyetlerinde ve 42,30 (%5,22) EİG tarım dışı işlerde kullanılmaktadır.

Ayrıca, incelenen işletmelerde, aile işgücünün işletme dışı tarımsal ve tarım dışı bir işte çalışmakta olduğu aile üyelerinin çalıştığı başlıca tarım dışı işlerin; bekçilik, doktorluk, kaynakçılık, şoförlük ve inşaatçılık olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak iyi bir iş bölümü ve işgücü planlaması yaparak atıl işgücünün değerlendirilmesi işletmelerin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Araştırma alanındaki işletmelerde kullanılan geçici işçi sayısı ortalama 57,59 kişidir. Ortalama çalışma süreleri 122,92 gündür. Ortalama daimi işçi sayısı ise 7,27 kişidir. Bu değer, küçük işletmelerde 1, büyük işletmelerde ise 11,35 olarak belirlenmiştir (Çizelge 4).

İncelenen işletmelerden özellikle 3. gruptaki işletmelerde aile işgücünün %43,65'inin atıl olması ve 11,35 daimi işgücü kullanımı, planlamada önemli sorunlar olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak iyi bir iş bölümü ve işgücü planlaması yaparak atıl işgücünün değerlendirilmesi işletmelerin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

İşletmelerin Arazi Tasarruf Durumu

İşletmelerin ortalama arazi genişliği 25,74 dekar olup; bunun %68,92'si mülk, %31,08'i ise kiraya tutulan arazilerden oluşmaktadır (Çizelge 5).

Çizelge 2 İşletmelerde ortalama aile işgücü potansiyeli ve işgücü kullanım durumları (EİB)

İşletme grupları	İşgücü kullanımı	Atıl işgücü	Potansiyel aile işgücü
1	1,96	2,16	4,12
2	2,10	2,24	4,34
3	2,35	1,82	4,17
Ortalama	2,14	2,08	4,22

Çizelge 3 İşletmelerin aile işgücü kullanım durumları (EİG)

İşletme grupları	Fidan	Diğer ürünler	İşletme dışı tarımsal iş	Tarım dışı iş	Toplam
1	720,38	0,00	0,00	28,08	748,46
2	700,28	16,67	0,00	49,25	766,20
3	734,20	112,33	24,33	46,30	917,16
Ortalama	717,02	43,15	7,93	42,30	810,40

Çizelge 4 İşletmelerde geçici ve daimi işgücü kullanım durumları

İşletme grupları	Geçici işçi çalışma süresi		Daimi işçi çalışma süresi	
	Geçici işçi sayısı	(gün/yıl)	Daimi işçi sayısı	(ay)
1	24,77	85,92	1,00	12
2	42,47	103,11	4,00	12
3	104,17	178,77	11,35	12
Ortalama	57,59	122,92	7,27	12

Çizelge 5 İşletmelerde arazi tasarruf durumu (da)

İşletme grupları	Mülk		Kira		Toplam
	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)
1	11,76	91,10	1,15	8,90	12,91
2	13,28	65,72	7,00	34,28	20,28
3	28,28	65,17	15,13	34,83	43,41
Ortalama	17,74	68,92	8,00	31,08	25,74

Çizelge 6 İşletmelerin fidan arazisi tasarruf durumu (da)

İşletme grupları	Mülk		Kira		Toplam	
	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)
1	8,68	88,30	1,15	11,70	9,83	100,00
2	5,00	68,78	2,27	31,22	7,27	100,00
3	13,91	71,19	5,63	28,81	19,54	100,00
Ortalama	8,95	74,58	3,05	25,42	12,00	100,00

İşletmelere ait toplam arazilerin %46,62'si fidan arazisinden, %22,96'sı bağ-bahçe arazisinden ve %30,42'si ise tarla arazisinden oluşmaktadır. Bu oranın oldukça yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Fidanlık yapılan arazilerin %74,58'i mülk, %25,42'si de kira arazisi olup, ortalama fidan arazisi büyüklüğü 12 dekadır. Bu oranın oldukça yüksek olduğu görülmektedir. İşletmeler büyüdükçe mülk arazi oranında düşüş kira arazisi oranında ise artış olduğu gözlenmektedir (Çizelge 6).

İşletmelerin Sermaye Yapısı

Toplam çiftlik sermayesi 1. grup işletmeler için 676.357 TL (245.948\$), 2. grup işletmeler için 859.230 TL (312.447\$) ve 3. grup işletmeler için ise 2.037.400 TL (740.873\$) olarak hesaplanmıştır. Çiftlik ve işletme sermayeleri toplamından oluşan aktif sermaye miktarı ise 754.061 TL (274.204\$) ile 2.539.990 TL (923.633\$) arasında işletme büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir.

Hayvan sermayesi, alet makine sermayesi, malzeme mühimmat sermayesi ve para mevcudundan oluşan işletme sermayesi ortalama 229.308 TL olarak

hesaplanmıştır. Toplam aktif sermaye içerisinde işletme sermayesinin oranı %16,14 olup, bu oran işletme grupları arasında %10,31 ile %19,81 arasında gerçekleşmiştir (Çizelge 7). Araştırma kapsamında toplam 39 işletme banka kredisi kullanırken, kredi kullanmayan işletme sayısı 53'tür.

İşletmelerde Üretilen Meyve Fidanı Türleri

İşletmelerde üretilen meyve fidanı türleri, üretim miktarları ve oranları Çizelge 8'de gösterilmiştir. Araştırma kapsamındaki işletmelerde en yüksek oranda fidan üretimi subtropik meyve türlerinde gerçekleştirilmiş olup, bu grupta zeytin (%28,33) fidanı en yüksek oranda üretilmiştir. İkinci sırada turuncu meyve türleri üretilmiş olup, bu grupta, en fazla mandarin (%15,42) üretilmiştir. Tropik meyve türlerine ait fidanlar 3. sırada üretilmiş olup, bu grupta en fazla nar fidanı (% 10,67) üretilmiştir. Ceviz fidanı ise en çok 1. gruptaki işletmelerde üretilmiştir. Bu durum, ceviz fidanı üreten işletme sayısının çok az olması ve aynı zamanda bu işletmelerin kapasite bakımından 1. gruptaki işletmeler arasında olmalarından kaynaklanmıştır

Çizelge 7 İşletmelere ait sermaye unsurları (TL)

Sermaye unsurları	İşletme grupları			Ortalama
	1	2	3	
Toprak	495.120	496.250	952.900	644.840
Arazi ıslahı	9.956	5.972	14.547	9.894
Bitki	82.598	288.100	937.240	441.700
Bina	88.683	68.914	132.663	95.289
Toplam çiftlik	676.357	859.230	2.037.400	1.191.723
Para	6.492	26.447	125.540	53.120
Hayvan	38.077	0	142.780	57.318
Malzeme Mühimmat	16.266	51.223	163.000	77.923
Alet makine	16.869	33.068	71.270	40.947
Toplam işletme sermayesi	77.704	110.738	502.590	229.308
Aktif sermaye toplamı	754.061	969.968	2.539.990	1.421.031
Borçlar	10.590	27.608	118.980	52.595
Kıralanmış sermaye	1.057	1.318	2.035	1.479
Özsermaye	742.414	941.042	2.418.975	1.366.957
Pasif	754.061	969.968	2.539.990	1.421.031
Oran (%)				
Toprak	65,66	51,16	37,51	45,38
Arazi ıslahı	1,32	0,61	0,57	0,69
Bitki	10,95	29,70	36,89	31,08
Bina	11,76	7,10	5,22	6,71
Toplam çiftlik	89,69	88,58	80,19	83,86
Para	0,86	2,72	4,94	3,74
Hayvan	5,05	0	5,63	4,03
Malzeme Mühimmat	2,16	5,28	6,43	5,48
Alet makine	2,24	3,40	2,81	2,89
Toplam İşletme Sermayesi	10,31	11,42	19,81	16,14
Aktif Sermaye Toplamı	100,00	100,00	100,00	100,00
Borçlar	1,48	2,84	4,68	3,73
KOS	0,15	0,14	0,09	0,11
Özsermaye	97,37	95,90	95,30	96,16
Pasif	100,00	100,00	100,00	100,00

İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar

İncelenen işletmelerin fidan üretimi sırasında teknik, bürokratik, ekonomik ve pazarlama sorunları ile karşılaştıkları belirlenmiştir. Bu sorunlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

- Üretimde kullanılan girdi fiyatları yüksek
- Birliğe üyelik için yapılan zorlamalar
- Bürokratik işlemler çok fazla
- Birliğe yapılan aidat ve kesinti miktarları yüksek
- Bahçe tesisi destek miktarı düşük
- Deneyimli aşı elemanı yetersizliği
- Bölgede sık görülen mantar hastalıkları
- Sulama sistemleri pahalı
- İsmine doğru aşı kalemi bulmada yaşanan zorluklar
- Kalifiye işçi yetersizliği
- Devlet kuruluşlarının verdiği hizmetlerin yetersizliği
- Girdi alımında uygulanan yüksek faizler
- Arazi satış fiyatlarının çok yüksek olması
- Toprak analizlerinde yaşanan sıkıntılar
- Kredi alımında yaşanan bürokratik zorluklar
- Kredi faizleri yüksek
- Vergiler yüksek
- Sulama suyu kaynakları yetersiz
- Nakit sıkıntısı

- İlaç ve gübre kullanımında kısıtlama
- Zirai kredileri veren banka sayısının yetersizliği
- Birlik hizmetleri yetersiz
- Arazi kira ücretlerinin yüksek olması
- Modern üretim tekniklerinden yararlanamama
- Üretim için arazi bulmada yaşanan sıkıntılar
- Fidan fiyatlarının düşük olması
- Satışların azalması
- En büyük geliri araçların kazanması
- Devlet desteğinin yetersiz olması
- Üreticinin kendi fidanlarını pazarlayamaması
- Pazarlama masraflarının yüksek olması
- Pazar genişliğinin çok sınırlı olması
- 8.000 TL üzeri havalelerin banka üzerinden yapılması
- Kalitede yaşanan sıkıntılar
- Alıcının verdiği fiyatlara göre satış yapılması
- Yeni tesis edilen bahçe sayısındaki azalmalar
- Karşılıksız çek vermenin hapis cezasının kaldırılması
- Alıcıya karşı duyulan güvensizlik
- Nakliye ücretlerinin yüksek olması
- Ürünün peşin fiyata satılamaması
- Fidan bedellerini tahsilatta zorluk yaşanması
- Fidan borsasının olmaması

Çizelge 8 İncelenen işletmelerde üretilen meyve türleri ve fidan sayıları

Fidan türleri	İşletme grupları							
	1		2		3		Ortalama	
	Miktar (adet)	Oran (%)	Miktar (adet)	Oran (%)	Miktar (adet)	Oran (%)	Miktar (adet)	Oran (%)
Subtropik meyve türleri								
Zeytin	11.200	32,18	13.700	19,36	77.100	30,27	34.000	28,33
Toplam	11.200	32,18	13.700	19,36	77.100	30,27	34.000	28,33
Turuncgil meyve türleri								
Mandarin	3.323	9,55	11.775	16,64	40.433	15,87	18.510	15,42
Portakal	3.498	10,03	11.400	16,11	32.800	12,88	15.899	13,24
Limon	2.717	7,80	11.000	15,55	21.600	8,48	11.772	9,81
Greyfurt	1.974	5,81	5.766	8,17	14.222	5,59	7.321	6,10
Toplam	11.512	8,30	39.941	14,12	109.055	10,71	53.502	11,14
Tropik meyve türleri								
Nar	2.856	8,19	4.250	6,01	31.300	12,29	12.802	10,67
Şeftali	327	0,94	729	1,03	1.592	0,62	883	0,74
Kiraz	0	0	111	0,15	500	0,18	204	0,17
Toplam	3.183	3,04	5.090	2,40	33.392	4,36	13.885	3,86
Sert kabuklu meyve türleri								
Badem	2.185	6,38	4.272	6,03	21.483	8,57	9.313	7,76
Ceviz	2.519	7,24	856	1,22	817	0,32	1.397	1,16
A.Fstığı	500	1,45	1.944	2,76	900	0,35	1.115	0,93
Toplam	5.204	5,02	7.072	3,34	23.200	3,08	11.825	3,28
Sert çekirdekli meyve türleri								
Kayısı	858	2,46	1.342	1,90	4.808	1,88	2.336	1,95
Nektarin	558	1,60	528	0,75	1.250	0,48	779	0,65
Erik	871	2,49	611	0,86	708	0,27	730	0,61
Vişne	0	0	28	0,04	100	0,04	43	0,04
Toplam	2.287	1,64	2.505	0,89	6.866	0,67	3.886	0,81
Üzümsü meyve türleri								
Hurma	885	2,53	1.417	2,00	383	0,14	895	0,75
Toplam	885	2,53	1.417	2,00	383	0,14	895	0,75
Yumuşak Çekirdekli Meyve Türleri								
Elma	165	0,46	611	0,86	3.933	1,54	1.570	1,31
Armut	173	0,50	146	0,20	283	0,11	201	0,17
Ayva	135	0,39	211	0,30	93	0,04	146	0,12
Y.Dünya	0	0	42	0,06	208	0,08	83	0,07
Toplam	473	0,34	1.010	0,36	4.517	0,44	2.000	0,42
T GenToplam	34.744	100,00	70.739	100,00	254.513	100,00	119.999	100,00

Sonuç

Hatay İli meyve fidanı üretimi bakımından avantajlı Doğu Akdeniz Bölgesinde yer almaktadır. Çünkü fidan üretim maliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturan ısıtma giderleri, bölgenin coğrafi konumu ve iklimi nedeniyle, bölgede faaliyet gösteren işletmelerde hemen hemen bulunmamaktadır. Bu da ısıtma giderlerinin yüksek olduğu diğer ülke ve bölgelerdeki fidan işletmelerine karşı bir avantaj oluşturmaktadır. Bu avantajlı durumun, mutlaka bölge fidancıları tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. Sağlanacak uygun kredi ve desteklerle işletmelerin üretim kapasiteleri artırılmalıdır. Yine, işletmelerin hayvancılık başta olmak üzere ikinci bir faaliyet alanı seçmeleri sağlanarak, atıl işgücü, üretim kapasitesi artan işletmelerde ve hayvancılıkta değerlendirilebilecektir. Ayrıca, üretici sorunlarının önemli bir kısmının yetersiz örgütlenmeden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Fidan üreticilerinin bir araya gelerek Fidan Üreticileri Alt Birliği şemsiyesi

altında birleşmesi gerekmektedir. İşletmelerin kalifiye eleman ihtiyacını karşılamak üzere birlik ya da resmi kuruluşlarca çeşitli kurslar ve toplantılar düzenlenerek kalifiye eleman yetiştirilmelidir. Üretim kapasitesi yüksek olan işletmelerde kadrolu ziraat mühendisi istihdam edilmesi zorunlu hale getirilmelidir. Ayrıca, tarımsal sigorta kapsamı genişletilerek, fidancılığı da kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Fidan üreten işletmelerde, aşı kalemlerinin elde edileceği damızlık parsellerinin kurulmasına yönelik destekleme yapılmalıdır. Sertifikalı meyve fidanı üretimini gerçekleştirmek için devletin Fidan Üreticileri Alt Birliğinin denetimlerini arttırması gerekmektedir. Ulusal ve uluslararası piyasada talep edilen meyve fidanı tür ve çeşitlerine yönelik araştırmalar yapılmalı ve bunların üretim alanları genişletilerek, iç ve dış talep oluşturmalarıdır.

Teşekkür

Doktora Tezimin her aşamada bana yardımcı olan, değerli katkılarıyla beni yönlendiren, bilgi ve deneyimlerinden faydalanma şansı bulduğum danışman hocalarım Sayın Prof. Dr. Ö. Faruk Emeksiz ve Doç.Dr. Erdal Dağıstan'a ve Doktora Tez Projemi destekleyen Çukurova Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğüne sonsuz teşekkür ederim (Proje No:ZF2012D17).

Kaynaklar

- Açıl AF. 1956. Türkiye’de Nüfus Sayımı ve Zirai Ekonomi Bakımından Önemi. T.C. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi 1956 Yıllığı, Fasikül 3’ten Ayrı Basım, 1-19s., Ankara.
- Açıl AF. 1980. Tarım Ekonomisi. T.C. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 721, Ders Kitabı: 213, 611s., Ankara.
- Anonim 2013a. Fidan Üreticileri Alt Birliği. <http://www.fuab.org.tr>.Ankara (Erişim Tarihi:24/07/2013)
- Anonim 2013b.Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Bitkisel Üretim İstatistikleri <http://www.tuik.gov.tr>.ANKARA. (Erişim Tarihi:16/08/2013)
- Ergun ME, Erkal S, Burak M, Pezikoğlu F, Öztürk, M. 2000. Türkiye’de meyve fidancılığının durumu, sorunları ve çözüm önerileri. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Atatürk Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü, Bilimsel Araştırmalar ve İncelemeler Yayın No:142. Yalova.
- Gül M. 2005. Toros Dağları Geçit Bölgelerinde Elma Üretiminin Ekonomik Analizi. T.C. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 378s., (Basılmamış), Adana.
- Söylemezoğlu G, Dumanoğlu H, Çelik H, Kunter B, Atıcı A, Tahmaz H. 2010. Türkiye’de asma ve meyve fidanı üretimi ve kullanımı. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11-15 Ocak 2010, Ankara, Bildiriler Kitabı-2: 891–907.